

Andrej Žmegač

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Kaštel Sv. Petar kraj Lošinja

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 30. 6. 2014. – Prihvaćen 27. 10. 2014.

UDK: 725.96(497.5)(210.7 Sveti Petar)

Sažetak

U radu je riječ o utvrđi na otoku Sveti Petar nasuprot Ilovika, južno od otoka Lošinja; u izvorima i literaturi spominje se kao *S. Pietro dei Nemi*. Svrha joj je bila zaštita tamošnjeg sidrišta, važnog u mletačkoj plovidbi Jadranom prema Istri. Arhivski navodi jasno govore o svrsi i dobu njezina nastanka. Slikovni pak izvori, prije svega bečka snimka

iz 1798. godine, točno prikazuju stanje utvrde prije razaranja. Autor utvrdu dovodi u vezu s tri srodne utvrde (Sv. Marko, Ljubač, Sućuraj), za što postoji i izričit povijesni navod. Riječ je o utvrđama jednake obrambene koncepcije, a podignutima u okolnostima najintenzivnijih sukoba Venecije s uskocima na prijelazu iz 16. u 17. stoljeće.

Ključne riječi: *utvrda, kula, Mletačka Republika, uskoci, Kvarner, kaštel Sv. Petar*

Kaštel o kojemu je riječ povijesno je bio razmjerno važan, kako proizlazi iz nemalog broja arhivskih navoda o njemu. On je ipak ostao gotovo nepoznat stručnoj i ukupnoj javnosti, s obzirom na svoj izgled, položaj i tipološku pripadnost. U tom bi pogledu bilo moguće mnogošto razjasniti uz pomoć dosad nekorištenih arhivskih, napose slikovnih dokumenata.

Kaštel je podignut na otoku Svetom Petru što leži južno kraj otoka Lošinja.¹ Sveti Petar, pa tako i utvrda izgrađena na njemu, u arhivskim dokumentima i literaturi javlja se pod talijanskim nazivom *S. Pietro dei Nemi*. Svetom Petru nasuprot nalazi se veći otok Ilovik, a između njih je prirodna luka odnosno sidrište. Ono predstavlja glavnu pogodnost opisanog lokaliteta, a svrha i povijesna sudbina kaštela tijesno je povezana s ulogom toga sidrišta u jadranskoj plovidbi.

Kao što i danas nautičari cijene taj položaj jer pruža zaštitu od nevremena i vjetrova, osobito bure, slično je bilo i stoljećima ranije.² Kao što je poznato, Mletačkoj je Republici plovidba uz istočnu jadransku obalu bila od presudne važnosti jer je tako održavala vezu sa svojim udaljenim posjedima u Grčkoj, a time i trgovinu s istočnim Sredozemljem. U plovidbi između Zadra i zapadne obale Istre, odnosno Venecije, položaj Svetog Petra bio je jedna od najvažnijih točaka. Ondje su lađe zaštićene čekale kako bi se vrijeme smirilo, da bi se mogle odvažiti na put neugodnim i opasnim Kvarnerom, prema južnom vrhu Istre.

Takav važan položaj valjalo je osigurati jer je u 16. stoljeću bio ugrožen. Prema kraju stoljeća, naime, raslo je neprijateljstvo između Venecije i uskoka koji su napadali i pljačkali mletačke lađe i posjede. Kako je Sveti Petar, kao i ostali otoci, bio pod upravom Venecije, takve su nesigurne okolnosti očito vladale i ondje. Najraniji važan navod u pogledu nastanka tamošnje utvrde izvješće je Nicole Donada, bivšega generalnog providura mora iz 1599. godine. U njemu navodi kako je na Svetom Petru postavio stražu od šezdeset momaka; oni su bili stacionirani u crkvi, nesumnjivo onoj nekadašnjega benediktinskog samostana. Donado je ujedno preporučio podizanje utvrde na tom položaju, jer bi tako bila bolje branjena tamošnja važna luka.³ Izgradnju utvrde proveo je onda njegov nasljednik na istoj funkciji Filippo Pasqualigo oko 1600. godine, jer u njegovu završnom izvješću s kraja 1602. godine čitamo da utvrda već postoji.⁴ Imala je, kako kaže Pasqualigo, »cisternu i sve druge pogodnosti«, a bila je lijepoga izgleda kao da je mnogo stajala; no trošak nije bio veći od 1500 dukata, tvrdio je bivši providur.⁵ Na više je mjesta bilo jasno iskazano da je svrha kaštela zaštita od uskočkih prepada.⁶ To burno razdoblje neprijateljstava na sjevernom, pa i ostalom Jadranu, dovelo je naposljetku (1615.) do mletačko-habsburškog tzv. Uskočkog rata.

I današnji ruševni ostatci kaštela jasno daju naslutiti njegov nekadašnji izgled. Utvrda je podignuta na obali "unutarnje"

1 Kaštel Sv. Petar
Fort S. Pietro

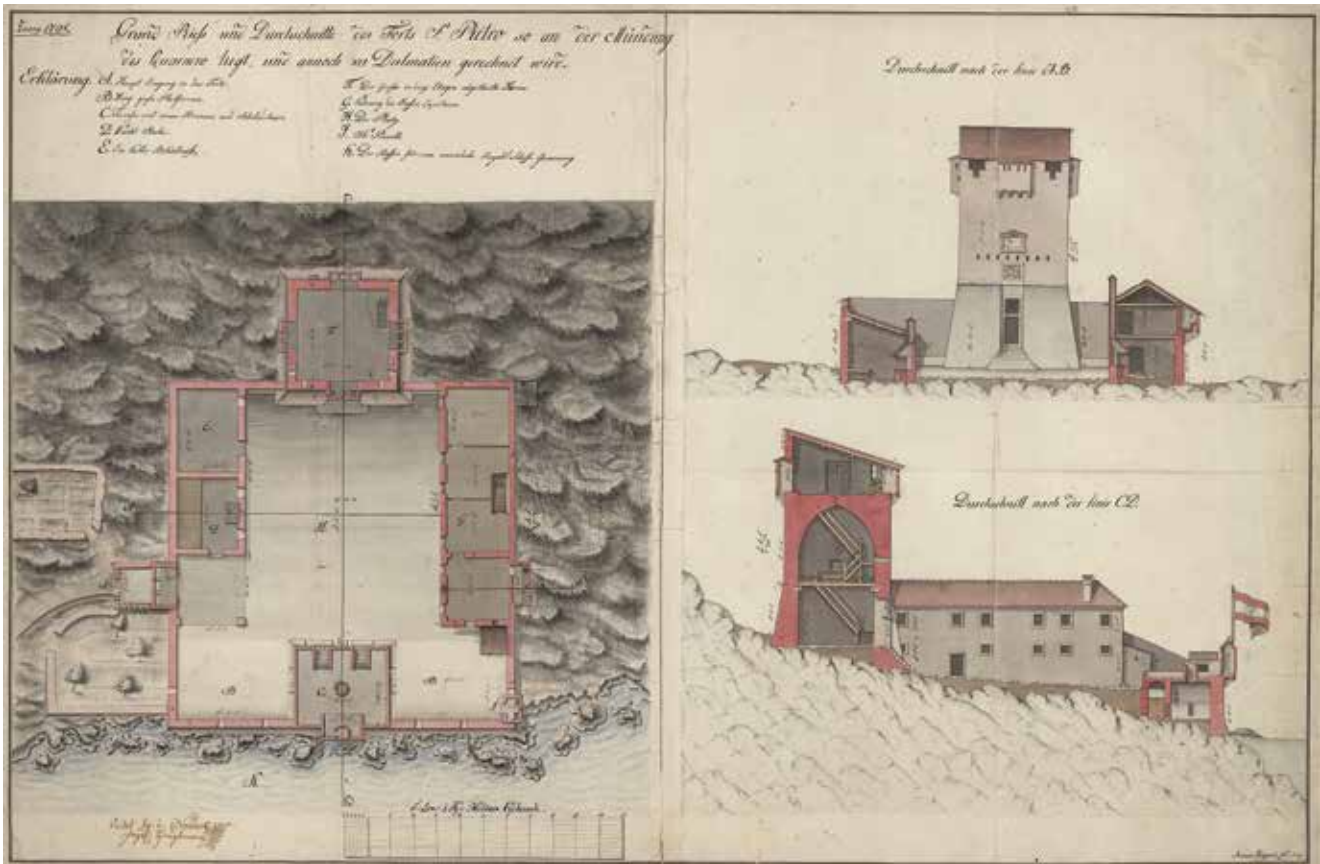
strane Svetog Petra, odakle je moguće nadzirati sidrište između dvaju otoka. Podzid nad samim morem definira širinu platoa kojeg kaštel zauzima. Riječ je o kvadratnom prostoru nekoć obuhvaćenom zidom, koji je danas samo fragmentarno očuvan, a na najnižoj točki dvorišta, uz obalni podzid, uređena je cisterna. Od nekadašnjih građevina u sklopu kaštela danas još stoji – višestruko pregrađena – stambena katnica uz jugoistočni zid.⁷ Glavna je pak sastavnica kaštela četverokutna kula što stoji u osi sklopa, istaknuta iz linije njegova stražnjeg zida. Kula je ruševina i nedostaje joj cijeli zapadni ugao te veliki dijelovi jugozapadnog i sjeverozapadnog pročelja. Preostali uglovi zidani su, uobičajeno, pomnije od ostaloga zida, precizno klesanim kamenim kvadrima. Prizemna zona izvedena je skošeno, a završava jednostavnim no osobito profiliranim vijencem: pravokutna presjeka, prednja mu je ploha ukošena usporedno sa skošenjem donje zone kule.⁸ Njezin prvi kat nekoć je služio za boravak posade, jer se u sjeveroistočnom zidu vide ostatci ložišta s napom, a nad njom kanal dimnjaka. Etaža je završavala šiljatim bačvastim svodom, do danas očuvanim tek manjim dijelom. Uz jugoistočni zid kule u svodu je otvor kroz koji je vodilo stubište; još su očuvani ostatci nekoliko kamenih stuba.⁹

Dosad najbolji izvor za poznavanje kaštela u cjelovitu stanju prikaz je iz bečkoga Kriegersarchiva.¹⁰ Dokument je datiran 1798. godinom, premda u desnom donjem uglu stoji potpis *Antonio Filippini fecit 1799*. Može se pretpostaviti da je nalog za izmjeru odnosno snimanje postavljen ranije, a da je prikaz iscrtan naredne godine.¹¹ Povijesne okolnosti nastanka ovog dokumenta posve su jasne: nakon pada Mletačke Republike 1797., njezine jadranske posjede – pa tako i utvrde – preuzela je Austrija. Potom se pristupilo dokumentiranju naslijeđenih utvrda, pa je tako nastala i ova snimka kaštela Sv. Petra, pisana njemačkim jezikom i s jasno prikazanom austrijskom zastavom na poprečnom presjeku.

Nekoliko pojedinosti sa snimke zaslužuje komentar. Veća zgrada u dvorištu služila je kao stan kapetana luke; tu je dakle bilo sjedište zapovjednika cijeloga područja, a nesumnjivo je on ujedno bio zapovjednikom kaštela. Mnogo pozornosti posvećeno je prikazu cisterne čiji presjek lijepo pokazuje kako je voda, što se slijevala niz ukošeno dvorište, prvo prolazila kroz filtar, da bi tada dospijevala u glavni spremnik. Pomno su ubilježene i pojedinosti poput peći, dimnjaka ili pak zahoda, kojih su postojala dva: jedan na katu zapovjednikova stana, te drugi u jugoistočnom uglu dvorišta, nad obalom.¹² Primjereno su, dakako, bila provedena i obrambena rješenja: u sjeverozapadnom zidu nalazio se vertikalno branjeni ulaz sa svojim pretprostorom, a otvore za topovsko oružje pronalazimo u prednjem dijelu, uz platforme označene slovom »B«. Ondje postavljenim topovima jasna je svrha bila nadzor sidrišta i njegova obrana od neprijateljskih brodova.

Kao što je već navedeno, kula je bila oblikovana na karakterističan novovjekovni način, sa skošenom donjom zonom. Imala je tri etaže, od kojih je srednja bila nadstvođena. Obrani ulaza, smještenog dakako prema dvorištu kaštela, služio je niz puškarnica u prvome, te erker u drugome katu. Odgovarajući erkeri bili su izvedeni i na preostale tri stranice kule. Osim erkera u istoj etaži vidimo i topovske otvore, ponovno samo na strani prema luci, što pokazuje njihovu svrhu. U presjeku kule ucrtan je u njezinoj trećoj etaži jedan top, a u pogledu na kulu naziru se četiri topovske cijevi. Spomenimo i neuobičajen završetak građevine jednovodnim krovom; zasigurno je to bilo učinjeno kako bi se oborinska voda na najjednostavniji način usmjerila u dvorište.

Nad ulazom i dalje je stajala ploča s mletačkim lavom, a iznad nje vidi se sunčana ura i označena godina 1790. Bilo bi za pretpostaviti da takva oznaka datira neku obnovu odnosno pregradnju, a daljnje izlaganje navest će i potvrdu za to. Na

2 Snimka kaštela Sv. Petra, 1798. (Kriegsarchiv, Beč)
 Survey of fort S. Pietro, 1798 (Kriegsarchiv, Vienna)

ovome mjestu međutim treba skrenuti pozornost na postojanje još jedne arhivske snimke Sv. Petra: snimka nepoznata podrijetla odnosno mjesta čuvanja,¹³ uglavnom se podudara s bečkom snimkom, uz neke razlike poput broja i rasporeda puškarnica i sl. No najveća je razlika što u srednjoj etaži nije zabilježen svod. Imamo li u vidu da je popratni tekst na snimci pisan talijanskim jezikom, možemo zaključiti da taj prikaz potječe iz mletačkoga razdoblja, prikazujući stanje kule prije pregradnje, bez svoda. S obzirom na spomenutu godinu 1790. s bečke snimke, za pretpostaviti je da je tada provedena pregradnja s postavljanjem svoda. Nesumnjivo je bila riječ o adaptaciji kule za prihvat topova koji su, kako smo vidjeli, onda i bili postavljeni u završnu etažu.

Obratimo pozornost još na jedan vrijedan dokument o Sv. Petru – na prikaz i opis inženjera Maximiliana de Trauxa, koji je svoje izvješće izradio 1805. godine.¹⁴ Dopadljivo iscrtan tlocrt potvrđuje već spomenute pojedinosti iz prijašnjih prikaza, a zanimljivo je što autor u kulu upisuje da je nadsvođena, držeći to, očito, njezinim važnim obilježjem. Tlocrt kaštela De Traux je popratio komentarom koji ovdje navodimo u cijelosti: »Otok zvan S. Pietro di Nembo sastoji se zapravo od dva malena otoka, koje razdvaja kanal širok 160 hvati, u kojemu su lađe zaštićene od gotovo svakoga vjetera. Svi brodovi koji plove prema Veneciji, Trstu ili Rijeci vraćaju se onamo, kada strahuju da neće moći mirno proći Kvarnerom, i uvijek se ondje mogu zateći brodovi svih mo-

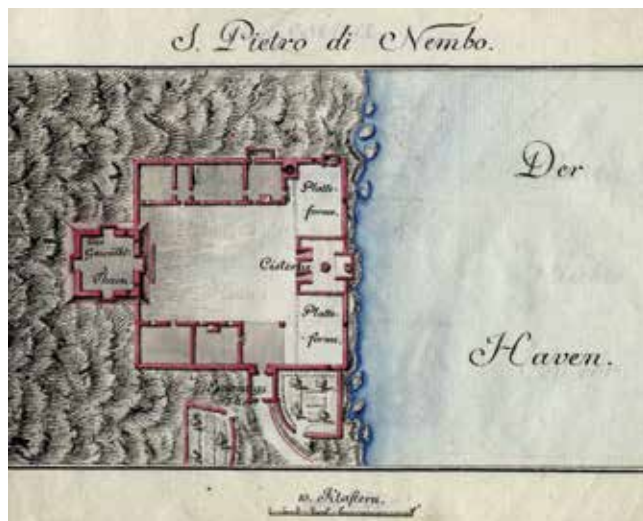
gućih država. Iz tog su razloga Mlečani ondje izgradili neku vrstu utvrde, da bi mogli u svako doba brodove zaštititi od pomorskih razbojnika ili gusara, što ih progone. Ta utvrda, ako je se želi počastiti tim nazivom, malena je kula od tri etaže, od kojih je srednja nadsvođena ali ne tako da bi bila sigurna od bombi [= neprijateljskih projektila]. Na treću etažu Mlečani su bili postavili četiri topa [kalibra] 1,5, koji su sada međutim skinuti. Pred kulom s obje su strane stambene zgrade, ali uz more je jedna vrsta platforme za topove, kojih je ondje postavljeno četiri, kako bi nadzirali prije navedeni kanal. Ondje ima mjesta najviše za 60 vojnika, i dva odlučna ratna broda mogla bi ih bez mnogo muke savladati. Kako je obnovljena¹⁵ tek 1790., utvrda se, s obzirom na ono što jest, nalazi u dobrom stanju, uz iznimku nekih sitnica. Na otoku na kojemu stoji ta jadna takozvana utvrda, nema stanovnika, osim jednoga redovnika koji stanuje gore na brijegu kraj crkve. Na otoku nasuprot žive samo tri ili četiri obitelji. Oba su otoka međutim takoreći gole stijene, i samo njihov položaj ili točnije njihova zaklonjena luka čini ih osobito u ratno doba važnima. Tada bi se međutim moralo dopremiti više većih topova.«

Valja zamijetiti da je De Trauxu poznata godina 1790. i da njome datira preuređenje kaštela, kako smo to već bili pretpostavili.

Među povijesnim komentarima kaštela spomenut ćemo još bilješku što je donosi Lujo Matutinović 1811.,¹⁶ pritom

3 Kaštel Sv. Petar, kula sa sjevera
Fort S. Pietro, tower from north

5 M. de Traux, tlocrt kaštela Sv. Petra, 1805. (Narodna biblioteka Srbije, Beograd)

M. de Traux, ground-plan of fort S. Pietro, 1805 (Narodna biblioteka Srbije, Belgrade)

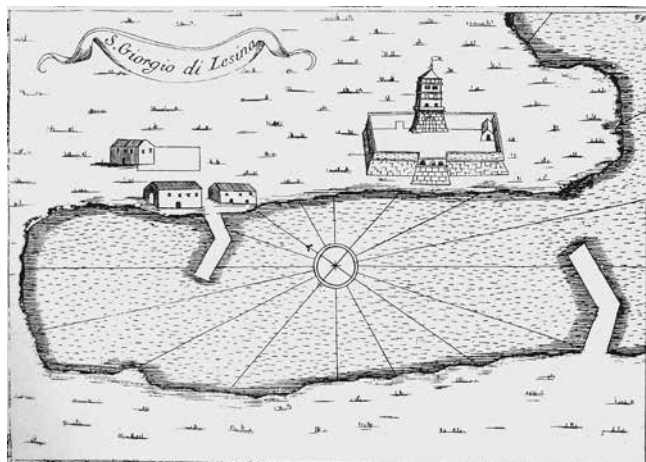

4 Kaštel Sv. Petar, kula s jugoistoka
Fort S. Pietro, tower from south-east

gotovo točno ponavljajući De Trauxove podatke i ocjene, pa je očito imao uvid u taj nešto raniji tekst. Prije su obojica bili časnici u austrijskoj službi, a sada je Matutinović kao francuski časnik sastavio svoj tekst na francuskom i posvetio ga Napoleonu. Neobično je što ne spominje razaranje utvrde koju su bili oštetili Englezi u doba dok je bila pod francuskim nadzorom, 1806.¹⁷

U De Trauxovu izlaganju na više mjesta naglašeno je nisko vrednovanje utvrde, pa i ironijski pogled na njezinu vrijednost. Doista, je li se mogao očekivati drukčiji odnos od inženjera koji je poznao i opisivao i mnogo veće, primjerice bastionski koncipirane utvrde? Ovo je stoga prigoda da se zapitamo o tipološkoj pripadnosti našega kaštela.

U spomenutim izvješćima mletačkih dužnosnika oko 1600. godine, uz naš se kaštel učestalo govori i o nekim drugim lokalitetima koji su u istim povijesnim okolnostima imali srodnu ulogu. Prije svega to su položaji Sv. Marko i Ljubač, gdje su utvrde bile podignute koju godinu prije Sv. Petra, i već su postojale 1599. godine.¹⁸ Sv. Marko¹⁹ je utvrda na sjeveroistočnoj obali otoka Krka, na mjestu gdje se on znatno približava kopnu. Riječ je o uskom istaku većega poluotoka na kojemu danas stoji ostatak kule, a kraj njega uz more je novija zgrada svjetionika. Nešto dalje prema sjeverozapadu stoji današnji most kopno-Krk, koji prelazi i temeljen je na otočiću Sveti Marko. Druga je utvrda Ljubač (u talijanskim izvorima Gliuba), podignuta na krajnjem jugoistočnom vrhu otoka Paga, ondje gdje se on približava kopnu, od kojega ga dijele Ljubačka vrata. Prolaz je tako uzak da je i on premošten, poznatim Paškim mostom. Nedaleko od mosta, nad samom obalom, leže ostatci mletačke utvrde.²⁰ Napokon, u istome kontekstu u povijesnim se izvorima navodi kaštel u Sućurju na Hvaru. Bio je podignut nekoliko godina kasnije, 1613., kako je stajalo na izgubljenom kamenom ploči.²¹ O ovoj je utvrđi više podataka jer su veliki dijelovi još sačuvani, a do stradanja u Drugome svjetskom ratu stajala je i kula. Nekadašnji cjelovit izgled odnosno organizaciju dobro predočava Coronellijeva grafika koja pokazuje kulu te pred njom do mora pravokutno dvorište obuhvaćeno visokim zidom; nije teško uočiti da utvrda organizacijom prostora neobično nalikuje našem kaštelu Sv. Petru. U pojedinostima će se zapaziti dakako i razlike (istak nalik kuli u obalnom zidu, proporcijski odnos između kule i dvorišta, mjesto ulaznja u utvrdu, završetak, tj. krovnište

6 V. M. Coronelli, Sućuraj, 1688.
V. M. Coronelli, Sućuraj, 1688

kule i sl.), no konceptijski je riječ o istom načinu obrane pa onda i jednakom rasporedu: četverokutna kula stoji na nešto povišenu položaju, u osi pretprostora koji je dijeli od mora. U istoj je osi uz obalni zid smještena cisterna, a obostrano se nadovezuju platforme za smještaj topova. Većina otvora za oružje raspoređena je uz obalni zid, usmjeren prema moru. Primarno utvrda treba, dakle, spriječiti prolazak ili napad neprijatelja s mora, a ako mu pođe za rukom iskrcavanje i upad u utvrdu, posada se može braniti iz kule opremljene za obranu na svim stranama, pa i prema dvorištu.

Antonio Civran, kapetan Zaljeva, u svojem je izvješću 1615. godine zapisao da je kaštel u Sućurju podigao po uzoru na one kvarnerske, kao »kulu i revelin«. ²² Pojam revelina ovdje je korišten ponešto slobodno, no jasno je da se odnosi na pretprostor,

tj. ograðeno dvorište. Uza sve moguće i spomenute razlike među utvdama, ovaj Civranov lapidaran iskaz pokazuje ono zajedničko, kao temeljnu koncepciju utvrda koje su posrijedi. Osim našeg Sv. Petra, pogledajmo raspored i ostalih kvarnerskih utvrda: Sv. Marko je, kako pokazuju arhivski tlocrti, imao kulu odmaknutu od obale na malo povišenu mjestu, a pred njom prostor okružen zidom s pomoćnim zgradama i cisternom. Ovaj put taj prostor nije bio pravokutan nego nepravilna poligonalna oblika jer je bio prilagođen vrhu malenog poluotoka. Utvrda Ljubač sastoji se također od nekadašnje kule na najvišem položaju, a prema moru se spuštaju zidovi pretprostora nepravilna izduljena oblika. Ostaci utvrde stoje na izduljenom kamenitom poluotoku okrenuti prema uskim Ljubačkim vratima. O te je dvije utvrde providur Donado 1599. zapisao da čuvaju dva najvažnija prolaza kojima se služe uskoci: onim ljubačkim da stignu do Dalmacije, a onim Svetog Marka da se zapute prema Istri. ²³ Kada je nešto poslije bila podignuta i posljednja od utvrda o kojima je riječ, Antonio Civran ih je pobrojio rekavši da su gradnji četiriju utvrda u Dalmaciji ²⁴ povodom bili uskoci: Sv. Petru, Sv. Marku, Ljubaču i Sv. Jurju na Hvaru, Sućurju. ²⁵

Tako je kaštel Sv. Petar kraj Lošinja dobio svoj tipološko-povijesni kontekst. On nije samo vrlo očit iz oblikovnih srodnosti ovih utvrda i zapravo istog doba gradnje nego je i povijesno potvrđen iskazima samih aktera, tj. mletačkih dužnosnika; pozivanje na neku postojeću utvrdu kao obrazac nije uobičajena situacija, stoga je takav podatak u našem slučaju utoliko vredniji. Spomenute mletačke utvrde bile su malene i već su se time razlikovale od suvremenih velikih utvrda strateške važnosti. One su ujedinjavale neka suvremena rješenja poput skošenog ziđa i platformi za topove sa starijim oblicima, kao što je to kula. Izgrađene u doba njihovih najintenzivnijih obračuna, bile su to utvrde predviđene za "mali rat" što ga je Venecija vodila s uskocima.

Bilješke

1 DAMIR MAGAŠ – JOSIP FARIČIĆ – ROBERT LONČARIĆ, Osnovni geografski čimbenici suvremene preobrazbe Ilovika, u: *Geoadria*, 10 (2005.), 22–33.

2 O važnosti lokaliteta za plovidbu u antici i srednjem vijeku vidi: ZRINKA SERVENTI, Važnost otoka Ilovika i Sv. Petra za plovidbenu rutu duž istočne obale Jadrana u svjetlu novijih istraživanja, u: *Histria Antiqua*, 21 (2012.), 401–412; SÉBASTIEN BULLY – MORANA ČAUŠEVIĆ-BULLY, Saint-Pierre d'Ilovik. Une station maritime majeure du nord de l'Adriatique, de l'Antiquité au Moyen-âge, u: *Histria Antiqua*, 21 (2012.), 413–426.

3 Commissiones et relationes venetae (dalje CRV), V, (prir.) Grga Novak, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, XLVIII, Zagreb, 1966., 282.

4 CRV, VI, (prir.) Grga Novak, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, XLIX, Zagreb, 1970., 105.

5 CRV, VI, 113.

6 CRV, V, 282; CRV, VI, 226.

7 Zidana je pretežito kamenom, a pregrađivanja i popravci ostavili su traga mjestimičnom pojavom betona i opeke; i potprozornici su izvedeni betonom. Građevina danas nema krovništa nego je pokrivena betonskom dekom.

8 Primjer kule nalik ovoj, no bez vijenca nad skošenjem, jest ona u Ražancu kod Zadra: EMIL HILJE, Gradnja kaštela u Ražancu 1507. godine, u: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 50 (2008.), 119–145, sl. 5–8.

9 Navedimo kako je Fučić pisao o kaštelu i njegovu stanju očuvanosti: »Više je nego jedno stanje kvadratične kule na otoku Sv. Petra, koju je god. 1597. sagradio providur Filippo Pasqualigo za venecijansku posadu s namjerom, da kontrolira more i brani

plovidbu protiv neprestanih uskočkih gusarskih provala. Uzorno djelo mletačkog fortifikativnog graditeljstva sa solidnim šiljastobačvastim svodom, koji se u velikom rasponu diže preko cijelog tlocrta i nosi plato promatračnice. Zidovi su djelomice razoreni, u gornjim dijelovima od vegetacije, a u donjima od nasilna oštećivanja prilikom eksploatacija građevnog materijala.« BRANKO FUČIĆ, Izvještaj o putu po otocima Cresu i Lošnju, u: *Ljetopis JAZU*, 55 (1949.), 75–76; osim toga i kratka konstatacija u: BRANKO FUČIĆ, *Apsyrtides*, Mali Lošinj, 1990., 194.

10

Kriegsarchiv, Beč, Karten- u. Plansammlung, Genie- u. Planarchiv, Inl. C III, St. Pietro am Eingange des Quarnero.

11

U lijevom donjem uglu ime je pak inženjerijskog satnika Novaka koji je, po svemu sudeći, načinio izmjeru.

12

Sjeverozapadno uz kaštel prikazana su dva manja prostora, okružena slabijom ogradom, možda suhozidom; sudeći po unutarnjoj podjeli, služili su kao povrtnjaci.

13

URL: <http://issuu.com/lussinpiccolo-italia/docs/lussino28/46?e=3912255/2901570> (16. VI. 2014.).

14

Narodna biblioteka Srbije, Beograd, Festungen Dalmatiens und Albaniens nebst vorliegenden Inseln, und Beschreibung, tb. XVII.

15

U izvorniku *hergestellt*.

16

LUJO MATUTINOVIĆ, Ogljed o Ilirskim provincijama i Crnoj Gori, Zagreb, 2009., 218–219.

17

ANGELO DE BENVENUTI, Fortificazioni venete in Dalmazia, Venezia, 2006., 38.

18

CRV, V, 282, 296. O te dvije utvrde vidi: JURAJ LOKMER, Senj, uskoci i bura u putopisu Sir Thomasa Grahama Jacksona s kraja XIX. stoljeća, u: *Senjski zbornik*, 36 (2009.), 151. O nekim otočnim utvrdama usp. i *Toponimija otoka Paga*, (ur.) Vladimir Skračić, Zadar, 2011.; *Toponimija otoka Ugljana*, (ur.) Vladimir Skračić, Zadar, 2007.; *Toponimija otoka Pašmana*, (ur.) Vladimir Skračić, Zadar, 2006., i dr.

19

Poslije nazivan i Maltempo. Usp. MARIJAN BRADANOVIĆ, Nepoznati Omišalj. Katalog zbirke Lapidarij. Pregled povijesti i kulturnopovijesni vodič gradića i okolice, Omišalj, 2002.

20

Usp. JOSIP FARIČIĆ, Otok Pag na starim geografskim prikazima, u: *Geoadria*, 8 (2003.), 82, 86, 88–89.

21

VANJA KOVAČIĆ, Mletačka kula u Sućurju na Hvaru, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 28 (1989.), 157.

22

CRV, VI, 217: (...) *al modo che sono le altre del Quarnaro, cioè torre, e reuelino (...)*.

23

CRV, V, 282.

24

U Mletačkoj Republici i kvarnerski otoci bili su ubrojani u Dalmaciju.

25

CRV, VI, 226.

Summary

Andrej Žmegač

Fort S. Pietro dei Nembi

The fort is located on the island of S. Pietro dei Nembi, south of the island of Lošinj in the northern Adriatic. In front of the edifice is a very convenient port or anchorage for whose protection the fort was built. It is a position sheltered from the wind, where ships used to wait for a storm to pass in order to continue their voyage to Istria and further towards Venice. As the anchorage was threatened at the end of the 16th century, Venice had a fort built there in 1600.

Today the structure is in ruins, but its intact condition is accurately displayed on a 1798 survey from the Vienna Kriegsarchiv, showing a tower at a distance from the shoreline and a rectangular courtyard surrounded by a defensive wall in front of it. Beside the tower, there is a cistern in the axis of the fort, with gun platforms on both its sides. In order to enable the use of heavier weapons in the tower, a vault was added to its medium level. The survey was created after the fall of the Venetian Republic in 1797, when Austria inherited its fortifications, evident by the Austrian flag exposed on the fort. But over the entrance to the tower the Venetian lion was still displayed, above which the year 1790 can be

discerned, indicating some major renovation, probably the addition of the vault.

Fort S. Pietro dei Nembi is related to certain other Venetian island fortifications of the eastern Adriatic, such as S. Marco on the island of Krk (Veglia), Ljubač on the island of Pag and Sućuraj on the island of Hvar (Lesina). Common to them is the fundamental concept of a tower on a raised position overlooking a courtyard which separates it from the sea. Such a typological and historical similarity is confirmed by historical data. Forts were erected at the turn of the 16th to the 17th century, when Venice waged a “small war” against the Uskoks (irregular troops operating from Austrian territory, attacking and plundering Venetian possessions and ships), which finally led to the Venetian-Austrian so-called Uskok War (1615).

Keywords: fortification, tower, Republic of Venice, Uskoks, Quarnero, fort S. Pietro dei Nembi

(Prijevod/Translation: Aleksandra Žmegač Horvat)